

Veganstvo kot oblika aktivizma v Sloveniji

Seminarska naloga za maturo pri sociologiji

Anamarija Bogataj, 4.c

Mentor: Tanja Gartner, prof.

Kranj, februar 2020

1. Povzetek

Veganstvo se je kot filozofija uveljavila v 20. stoletju, ki izključuje katerokoli obliko nasilja do živali. Na drugi strani izzove dominantno kulturo karnizma in ji nasprotuje. Vegani in aktivisti so diskriminirani, temu sledijo še predsodki in stereotipi. Po drugi strani pa se družba vedno bolj prilagaja temu novemu načinu življenja, kar se kaže z vse večjo ponudbo veganskih izdelkov v konvencionalnih trgovinah, ljudje pa se vse več zavedajo. Veganski aktivisti želijo doseči, da ljudje ponovno spoznajo, da živali so čuteča bitja in da bi morali živeti v slogi, ne pa v svetu, kjer prevladuje pohlep in želja po dobičku.

Ključne besede: veganstvo, aktivizem, diskriminacija, stereotipi, etiketiranje, karnizem, mediji.

Kazalo

1. Povzetek	2
Kazalo	3
2. Uvod	4
2.1 Hipoteze, raziskovalna vprašanja in namen naloge	4
2.2 Metode dela	5
3. Veganstvo kot odklonskost v Sloveniji	5
3.1 Hrana kot temeljna biološka potreba.....	5
3.2 Prehrana in pomen primarne socializacije	6
3.3 Mediji kot dejavnik socializacije	7
4. Stališča in odnos neveganov do veganov	8
4.1 Predsodki	9
4.2 Etiketiranje	9
4.3 Stereotipi	10
4.4 Opravičila neveganov	11
5. Kako se vegani odzovejo na okolico	11
5.1 Odziv na dominantno kulturo.....	11
5.2 Intervju	12
5. Analiza ankete	17
6. Zaključek in potrditev hipotez	20
7. Viri, literatura in priloge	22
Priloga 1 – vprašanja za intervju.....	23
Priloga 2 – anketa	23
Priloga 3 – dodatni odgovori	25
Tabela 1: Različni predsodki o veganstvu _____	9
Tabela 2: Spoznavanje z veganstvom _____	17
Tabela 3: Odziv na veganstvo _____	17
Tabela 4: Diskriminacija veganov v različnih socialnih okoljih _____	18
Tabela 5: Trditve, strinjanje in nestrinjanje_____	18
Tabela 6: Motivacija ali odvrnitev od veganstva _____	20

2. Uvod

Število veganov in prodanih nadomestkov za živalske artikle se je v zadnjih desetletjih na Zahodu močno povečalo. Postalo je del vsakdana; veganski izdelki so dobavljivi skoraj povsod, nekateri so konkurenčni celo z živalskimi artikli. Razlogi za vegansko življenje so različni, najpopularnejša vodila pa so zaščita živali in preprečitev njihovega izkoriščanja, zdravstveni ter okoljevarstveni razlogi, velikokrat se nanašajo tudi na svetovno lakoto. Prehrana kot taka je lahko prisposodba za življenje, ljubezen, radodarnost, lahko pa tudi prevlado krutost in smrt, saj pogosto ubijamo, da jemo. (Tuttle, 2013).

Veganstvo pa ni samo način prehranjevanja, temveč je filozofija etičnega ravnanja. Besedo »vegan« je leta 1944 prvi uporabil Donald Watson iz The Vegan Society iz Velike Britanije, definicija pa se je do zime leta 1988 uveljavila v takšni obliki: Veganstvo je filozofija in način življenja, ki teži k izključitvi (kolikor je mogoče in izvedljivo) vseh oblik krutosti in izkoriščanja živali za hrano, obleko ali kateri koli drugi namen (Definition of Veganism, 2020).

Okoljski in etični vidik pa se nanašata na dejstvo, da sama pridelava živil živalskega izvora obremenjuje okolje oz. da je žival namesto izkoriščanja in ubijanja potrebno spoštovati (Gaber, 2017)

Razlogi, zakaj se nekatere živali je in drugih ne, so se zasedli v našo kulturo z ideologijo karnizma. Ta pojem je skovala in dodelala ameriška socialna psihologinja Melanie Joy leta 2003 in je po njenem mnenju podmnožica specizma ter nasprotuje ideologiji veganstva. Karnizem je koncept odnosa človeštva do živali, ki ljudi pogojuje, da podpirajo izkoriščanje živali. Joy pravi, da obstajajo štiri n-ji uživanja mesa: dojeto je kot naravno, normalno, nujno in včasih nasladno (The 4 ways people rationalize eating meat, 2020).

Pomembna značilnost tega koncepta je, da se živali delijo na užitne, ostale pa neužitne, ta klasifikacija pa je kulturno relativna. (Wikipedija, 2020)

2.1 Hipoteze, raziskovalna vprašanja in namen naloge

Veganstvo kot odgovor je v bistvu povsem nasprotno in izključuje veliko krutosti. Ko sem prebirala novice na spletu o aktivističnih akcijah, ko so na primer izvedli miren protest na šišenski kmetiji (Bevčič, 2019), sem naletela na veliko jezo, besa in odpora do veganstva ter žalitev. Zakaj se torej ljudje, ki niso vegani, tako negativno in ostro odzovejo? Namen moje seminarske naloge je objektivno raziskati korenine teh konfliktov. Osredotočala se bom na odnos med slovensko javnostjo in slovenskimi vegani ter veganskimi aktivisti.

V pomoč mi bodo delovne hipoteze, ki jih bom čez nalogo potrdila ali ovrgla.

1. Veganski aktivizem je v Sloveniji popularnejši med mladimi, ti pa informacije pridobijo na internetu, preko knjig in s pomočjo dokumentarnih filmov.
2. Vegani so v Sloveniji še vedno obravnavani kot odklonski posamezniki.

3. Veganski aktivisti kot skupina pritiska izvajajo mirne akcije, slovenska javnost pa jih večinoma sprejme slabo zaradi predsodkov.

Rdeča nit bo raziskovati temeljne razloge, zakaj se slovenska javnost na vegane in tudi aktiviste odziva tako, kot se, hkrati pa tudi malo osvetliti ozadje in namene aktivistov, ki širijo svoje sporočilo na različne načine. Vodilna vprašanja, ki bodo prisotna čez celo nalogo, so:

1. Kdo je povzročitelj diskriminacij in kakšni so razlogi za to?
2. Na kateri način se vegani odzovejo in kako širijo svoje sporočilo?
3. Katere oblike diskriminacij so deležni slovenski vegani in kje se najpogosteje pojavljajo?

2.2 Metode dela

Za pisanje seminarske naloge sem uporabila knjižne vire, pa tudi internetne članke o aktualnih dogodkih, veganskih skupin in drugo. V empiričnem delu pa sem pripravila intervju z dvema aktivistkama, ki sta odgovorile na nekaj vprašanj v zvezi z vodilno idejo te naloge. Čez seminarsko nalogo pa sem vključila tudi nekaj svojih trditev, ki sem jih ugotovila na podlagi ankete, kako se slovenska javnost na vegane odzove. Anketna vprašanja in intervju bom dodala na koncu kot prilogo.

3. Veganstvo kot odklonskost v Sloveniji

3.1 Hrana kot temeljna biološka potreba

Hrana ni zgolj temeljna človekova potreba, predstavlja tudi velik simbolni in hkrati kulturni pomen. Veganstvo dominantni kulturi, ki je podvržena specizmu, nasprotuje in si poslužuje prehrano zgolj rastlinskega izvora. Okolica lahko take posameznike sprejme na različne načine, pa vendar v Sloveniji taka odločitev vseeno predstavlja odklonsko dejanje, ker posamezniki na nek način kršijo neformalne norme in zavračajo slovenske prehranske norme ter delujejo proti splošnemu družbenemu redu. Ko sem opravila anketo, je bilo prvo vprašanje, kje je posameznik izvedel za veganstvo. Prevladujoča odgovora sta bila na spletu in v družini, kar je pričakovano, saj je tak način življenja zelo v porastu (Statistics – The Vegan Society, 2020).

Ker je način prehranjevanja priučen z vzgojo, je možno, da posamezniki karnivori, ki se prvič seznanijo z veganstvom, podvomijo o svojih navadah in se posledično odzovejo z odporom, prisotna pa je tudi stigmatizacija, diskriminacija, stereotipiziranje in predsodki.

3.2 Prehrana in pomen primarne socializacije

Socializacijo opredeljujemo kot vseživljenjski proces, pri katerem človek doživlja spremembe na biološki, fizični ravni kot tudi na osebni, psihični ravni. Pri tem lahko govorimo o življenjskem poteku, ki deluje kot okvir, v katerem se odvijajo socializacijski procesi, ki so med kulturami različni. Poseben primer socializacije je primarna socializacija, to je hkrati prvi stik človeka z drugimi. Glavno vlogo pri tej ima družina, vendar pa ne smemo zanemariti vloge medijev. Med otroci in starši se spletejo močne čustvene vezi, prav tako pa o vrednotah in normah staršev otroci ne dvomijo, temveč jih jemljejo za samoumevne in edine (Andolšek in drugi, 2018).

Primarna socializacija je tudi pomemben faktor, kako posamezniki vidijo prehrano, kako so jim predstavljena etična načela in kako dojemajo svet. Če opazijo nekatere lastnosti, ki niso skladne z lastnim prepričanjem, se pojavijo predsodki. To je način vrednotenja in mišljenja, pri katerem se mnenja drugih ponižujejo, prezirajo in ločijo posameznike na »nas« in druge. Navadno se predsodki pojavljajo, ko večina negativno vrednoti manjšino, v tem primeru na kateri način omnivori vrednotijo vegane. Omnivori zaradi tega ob veganih čutijo nelagodje in kakršnokoli osveščanje označijo za vsiljivo, saj jim je ideologija karnizma, ki je popolno nasprotje veganstvu (Gaber, 2017), tako samoumevna in bazira na podlagi predsodkov. Ti se posledično ne sprašujejo o tem, zakaj naj bi bilo neetično ubijati živali, hkrati pa je ta filozofija tesno povezana z dominantno kulturo, ki ubijanje živali vidi kot nekaj povsem vsakdanjega. Lahko bi torej rekli, da je prehranjevanje z živalskimi izdelki dominantna kultura. Povezovanje živali in mesa lahko povzroči kognitivno disonanco, zato se mnogi mesojedci soočajo s t.i. »paradoksom mesa«. Paradoks o mesu opisuje moralni konflikt, ki ga doživljajo mesojedci, ko imajo živali radi, hkrati pa jih želijo tudi jesti (Loughan in drugi, 2010, v Gaber, 2017).

Čutijo neko moralno krizo, to pa rešijo tako, da se zavestno izognejo mesu. Ljudje v pozno-moderni zahodni družbi so vajeni udobja, homogenosti, krutosti, potlačevanja čustev in izkoriščanja, četudi sami iskreno menijo, da to ni res. Veganstvo je način življenja, ki razbija to homogeno normalnost, pri kateri je izkoriščanje živali za udobje ljudi povsem samoumevno, družba pa se takemu življenjskemu stilu upira, ker to pomeni spremembo in odpovedovanje ugodju. Danes se živali izkorišča proč od vidnega polja večine in pripadnikov družbe, nasilje je skrito in »večina ljudi živi v iluziji, da jim mnogi izdelki, ki jih kupujejo, koristijo. (Zupan, 2017)

Ne zavedajo se strahotne cene, ki so jo za hamburgerje, ki jih jedo, in obleke, ki jih nosijo, plačali živali, vode, gozdovi in sestradani otroci« (Carman 2008, v Zupan 2017).

3.3 Mediji kot dejavnik socializacije

Danes skoraj ni družbe, katere mediji ne bi sooblikovali. Nedavno je imela najpomembnejšo vlogo televizija, predvsem zaradi zvočne in vizualne povezave z gledalcem, vendar pa je čedalje bolj razširjen internet. Mediji so pomembno socialno okolje in pomenijo tudi posebno obliko socializacije. Če primerjamo družino in medije kot dejavnika socializacije, je največja razlika v tem, da je v ospredju delovanja medijev ekonomski interes in čim večji zaslužek. Po eni strani mediji omogočajo pridobivanje novih znanj, na drugi strani pa realnost interpretirajo po svoje, kar imenujemo medijska konstrukcija. Tako lahko precej izoblikujejo življenjski slog posameznikov in posameznic (Andolšek in drugi, 2018).

Zaradi stigme so vegani predvsem v medijih radikalno predstavljeni, še posebej, ko gre za izvajanje akcij in shodov, na drugi strani pa primanjkuje pozitivnih člankov o veganstvu in nenasilju.

Marketinški pritisk je glavni razlog za obsodbe. V večini je torej družba veganstvu nenaklonjena, zato so vegani pogosto tarča posmeha in diskriminacije (Tuttle, 2013).

Mediji naj bi objektivno predstavili informacije, vendar pa se ideološko med sabo razlikujejo. Mediji so tudi pomembni dejavnik socializacije, zato vplivajo tudi na spreminjanje kulture in načina življenja ljudi, hkrati pa ciljajo tudi na mnenja, ki si jih bodo posamezniki ustvarili ob fenomenih in jih s poročanjem prepričajo v drugo stran. Dober primer za to je, ko sta starša otroka, ki je umrl za sepso, bila zaprta, med drugimi pa so v RTV članku tudi omenili, da sta otroka prehranjevala vegansko (Starši za leto in osem mesecev v zapor zaradi smrti otroka, RTV, 2013).

Ker je zdravje in dobro počutje v 21. stoletju pomembna vrednota, je pričakovano, da ljudi skrbi o tem, da bi pravilno in najbolj optimalno jedli. Po drugi strani pa na tak način mediji sejejo dvom, zaradi česar veganstvo pride na slab glas, hkrati pa primanjkuje nevtralnih člankov. Študijo v zvezi o odzivih na veganstvo in diskriminacijo je leta 2014 izvedel Richard Twine, v katero je zajel 40 veganov, pri čemer je bilo 73% žensk med 18. in 72. letom, večino pa so bili belci in izobraženci. Več kot 80% udeležencev je poročalo o negativnih reakcijah okolice na veganstvo, v večini s smešenjem, izključevanjem ali zgroženostjo. Okolica se je čutila napadeno in ogroženo. Pri tem se pogosto pojavlja pomanjkanje ozaveščanja o veganstvu, lahko pa gre tudi za obrambo svojega življenjskega stila, veganstvo etiketirajo za čudaško, hkrati pa ignorirajo dokaze o zdravem veganstvu (Zupan, 2017).

Proti veganom obstajajo celo Facebook skupine in spletne strani, na katerih vegane označujejo za fašiste ali morilce rastlin, hkrati pa tudi protestirajo proti veganstvu in pripadnike zaničujejo ter s fotografijami mrtvimi živali želijo delovati provokativno. Na ta način vsejedci sebe predstavijo, kot da so neobčutljivi in brez kakršnega koli sočutja. Študija s fakultete SUNNY Oneonta je raziskovala, kako splošna populacija študentov vrednoti vegetarijance, vegane in vsejedce. Vegetarijance so označili za zdrave, jedce zelenjave, manj hipijevske od veganov, ljubitelje živali, pa tudi vprašanje o primanjkljaju beljakovin. Za

vegane menijo, da so zdravi, hipijevski, aktivisti za pravice živali, suhi in da imajo primanjkljaj mineralov in beljakovin. Čeprav je bilo večino študentov vsejedcev, so ta način prehranjevanja označili za nezdravo, s preveč holesterola, moški, morilci živali ... (Burgess in drugi 2014, v Zupan 2017).

4. Stališča in odnos neveganov do veganov

Norme so družbeni dogovori o tem, kako naj ravnamo. Družba torej loči dejanja, ki so sprejemljiva, dovoljena in nesprejemljiva. Ljudje veliko norm saj delno ponotranjimo v socializacijskih procesih in smo navadno seznanjeni s tem, kaj je prav in kaj ne. Če je naše dejanje v skladu z družbenimi normami, jih opredeljujemo kot konformna, nasprotje temu so pa odklonska dejanja. Najbolj obširna definicija odklonskosti je, da so to vsakršna dejanja, ki kršijo družbene norme in tako posamezniki odstopajo od pričakovanj ali zahtev neke družbe. Norme se pa seveda čez čas spreminjajo in so družbeno in kulturno pogojene (Počkar, 2011).

Veganstvo je po podatkih v moji anketi še vedno po mnenju velike večine obravnavano kot odklonsko vedenje. Ko pride vsejedi človek v stik z takšnim načinom življenja, se lahko na to različno odzove. V anketi je bil sicer najpogostejši odgovor, na kateri način so se približno odzvali posamezniki, tak, da se jim je zdelo zanimivo in so raziskovali dalje, na drugem mestu pa je bila trditev, da se je posamezniku porajal dvom in da se mu je tak način prehranjevanje zdel povsem tuj. Ob vsaki novi informacij presojamo, obsojamo in si ustvarjamo določena stališča. Zadnje predstavljajo mnenje nekega posameznika o določeni stvari.

Gre za osebnostno lastnost, na katero najbolj vplivajo socialni in zunanji dejavniki. Vegani iz moralnega vidika zagovarjajo tezo, da imajo vsa živa bitja pravico živeti dostojno življenje. Po večini jim je glavna motivacija za uživanje pretežno rastlinske prehrane, za osveščanje s shodi in raznimi akcijami, pri čemer je treba poudariti, da večina veganov teh stališč ni pridobila z vzgojo in primarno socializacijo. Enako tudi vsejede ljudi usmerja stališče, da je prehrana živalskega izvora povsem zdrava, od pridobljenega veganskega pa se razlikuje v tem, da je precej bolj zasidrano, saj je interiorizirano s primarno socializacijo. Ker ena in druga skupina skušata prepričati drugo o nečem, prihaja do prepričevanj z argumenti, pri čemer gre za motiviranje skozi komunikacijo, da bi posameznik spremenil svoja stališča (Zupan, 2017).

Pogovor je uspešen, če so informacije, ki si jih posamezniki izmenjujejo, legitimne in najbolj podprte z viri, ki so preverjeni. Najbolj optimalno je, da se preveri več informacij, saj so nekatere »študije« lahko plačane z razlogom, da se promovira dotično sporočilo, pa naj bo to pro-vegansko ali anti-vegansko.

4.1 Predsodki

Veganstvo v očeh drugih ne samo predstavlja odklonskost, pač pa tudi lahko vzbuja občutke nelagodja, skepso ali celo nestrpnost. Na prvi vtis ni tako lahko določiti, kdo je vegan, pa vendar lahko pride do vsakodnevnih situacij, pri katerih se pokaže posameznikova izbira prehrane. Ob tem lahko preide do negativnih odzivov, ki se stopnjujejo v predsodke in obsojanje, kar pa je lahko za vegane zelo stresno, saj čutijo celo zapostavljenost, jezo ali nespoštovanje. Ule navaja, da predsodki hkrati pri posamezniku, ki je deležen le teh, opravljajo nadzorno funkcijo, ker je element samodiscipline tudi to, kako se nanje odzovejo (Nemec, 2017).

Kaj menite, da so najpogostejši predsodki glede veganstva in vegetarijanstva? (n = 258)

Možnih je več odgovorov

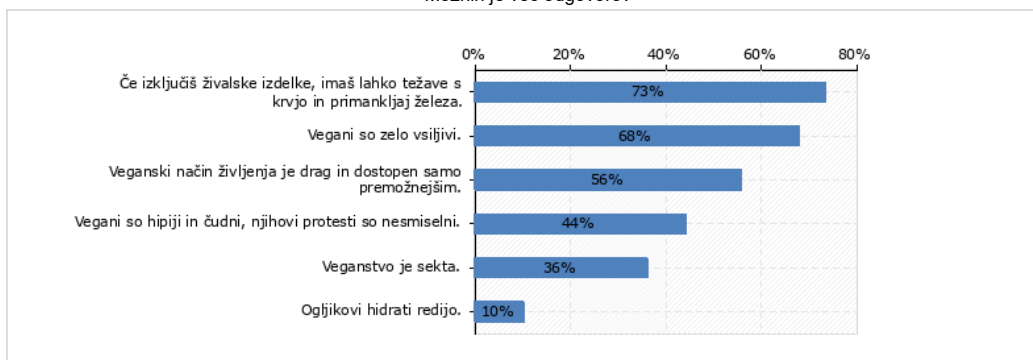

Tabela 1 - Različni predsodki o veganstvu

Pri tem je pomembno, da se vegan glede svojega življenjskega stila precej izobrazijo, da lahko tako bolj legitimno zagovarja svoje teze in tako nekako brani sebe. Ko sem delala anketo, so anketiranci najpogosteje označili te predsodke: če izključiš živalske izdelke, imaš lahko težave s krvjo in ti primanjkuje železa, vegani so zelo vsiljivi in da je veganski življenjski stil drag in dostopen samo premožnejšim. Anketiranci so v nadaljevanju označili, da se strinjajo s trditvijo, da je v Sloveniji veganstvo še vedno obravnavano kot odklonsko dejanje, hkrati pa je postalo bolj popularno in se vse več ljudi odloča že za zmanjševanje izdelkov živalskega izvora. Trditev, s katero so se posamezniki najbolj strinjali, pa je bila, da so v Sloveniji po večini veganski izdelki precej dobavljivi, ponudba pa še vedno narašča. Iz ankete je nekako razvidno, da je veganstvo postalo bolj popularno, obenem pa še vedno ni tako sprejeto kot v nekaterih drugih Evropskih državah (The vegan society: Statistics, 2020).

4.2 Etiketiranje

Etiketiranje zadeva proces označevanja posameznika, ko mu družba pripiše neko lastnost na podlagi predvidevanj in obsojanja. Če je oseba debela, se sigurno prenajeda, če je suha, je pa anoreksična. Če ima ženska veliko prijateljev moškega spola, je »lahka«, če pa moški joka, je poženščen. Podobno se pri veganih poraja etiketa, da so slabokrvni, čudaški ali vsiljivi.

Teorija označevanja je splošno usmerjena na identiteto posameznika v družbi, ki ga etiketira, saj se ne ujema s tipično normo. Ta proces daje posamezniku označbo, ki si je sam ni izbral in jo nosi s seboj, drugi pa imajo posledično o njem zasidrane ideje. Pri tem procesu so uporabljene besede, ki razlikujejo identiteto označenega in označevalca in nezavedno krepi položaj moči do drugih. To se velikokrat pojavi, ko se nekdo v mesojedi skupini, na primer družini odloči, da ne bo jedel več mesa. Ker je na svetu veliko več omnivorov in je to posledično prevladujoča skupina, so vegani obsojeni, ker se ne prehranjujejo tradicionalno in ne upoštevajo konvencionalnih pričakovanj. Vsaka oseba je objekt zahtev in pričakovanj glede tega, kakšna mora biti, hkrati pa ima vsakdo lahko lastnost, ki se razlikuje od ostalih ljudi v isti kategoriji, kar lahko vodi v socialno izključitev posameznika v okolici. To lastnost imenujemo stigma (Goffman, 2008 v Zupan, 2017).

Živeti s stigmo je težavno, saj so odklonski posamezniki deležni neformalnih sankcij, kot so obrekovanje, posmeh ali celo izključitev iz socialnih krogov. Razkritje veganstva na primer pri pogovoru lahko povzroči dvom in vegane lahko skrbi, kako se bodo drugi nanje odzvali. Na drugi strani pa se lahko na individualni ravni ta stigma odpravlja. Anketiranci so se v večini strinjali, da na primer s pripravo dobrega veganskega obroka domačim lahko približaš svoje prepričanje. Bresnahan in Zhuang sta izvedla poskus, v katerega sta vključila 261 udeležencev, v večini vsejede, vmes pa so bili tudi vegani in vegetarijanci. Polovici sta dala za prebrati antivegansko sporočilo, drugi polovici pa provegansko, kasneje pa sta preučevala vpliv sporočila na njihovo mnenje. Ugotovila sta, da so tisti ljudje, ki so brali antivegansko sporočilo, do veganstva pokazali manj stigme, 55 % jih je bilo glede veganstva nevtralnih, najbolj pozitivno pa so ga imeli v odnosu do zdravja, dočim je bil najbolj negativen vidik glede moralnih načel. Večina se je strinjala, da veganstvo ni škodljivo, na kar kaže, da očitno tudi medijska sporočila, ki sicer govorijo proti nečemu, ne dosežejo nujno učinka, na katerega ciljajo; morda zato, ker se miselnost ljudi počasi spreminja, informacije pa so bolj dostopne kot kadarkoli prej (Zupan, 2017).

4.3 Stereotipi

Stereotipi so posledice obsojanja ljudi; to je posplošeno dojemanje družbenih pojavov, skupin in njihovih pripadnikov. Ob teh lastnosti se spomnimo na skupine, za katere so te značilne. Vegetarijanci in vegani so velikokrat označeni za ekstremiste, saj izključujejo prehrano, ki je za tradicionalno družbo samoumevna, saj so prehrabni vzorci že zelo zgodaj v življenju interiorizirani. Pogosto se pojavlja mnenje in stereotip, da je veganstvo le modna muha in nova tržna niša, da je to dieta za hujšanje in tako dalje. Ker se vegane pogosto označuje za nenavadne in čudne, je možnost, da pride do konflikta. Odvisno je, kako jih posameznik, ki stereotipizira, predstavi, včasih pa ima že predpostavljene argumente, ki niso nujno utemeljeni. Če so opazke ostre, jih vegani po večini ignorirajo, poskušajo utemeljiti svoje odločitve in drugo. Stereotipi se oblikujejo zaradi potrebe po poenostavljanju kompleksnih pojavov v družbi, ki so lahko tudi pozitivni, vendar pa imajo v veliki večini

negativno konotacijo, so negativno nastrojeni in problematični. Stereotipi niso nič drugega kot kognitivne kategorije, ki pogosto zadovoljujejo čustvene potrebe, dokazujejo, da smo precej odporni na odklanjanje informacij in delujejo kot močni kognitivni magneti, na katere se take informacije asimilirajo (Jones in Colman 1996, v Gaber 2017).

Obstaja veliko dokazov, da je stereotipe možno zlahka zavrniti pri presojanju posameznikov v skupinah, čeprav na stereotipe gledamo kot na skrajnost kontinuuma kognitivne obdelave (Gaber, 2017).

4.4 Opravičila neveganov

Veliko ljudi ni pripravljeno sprejeti dejstva, da tudi živali imajo določene pravice. Tudi tisti posamezniki, ki menijo, da je treba živali etično obravnavati kot čuteča bitja in da je treba z njimi ravnati bolj humano, se vseeno odmikajo od tega, da jih je za zauživanje potrebno ubiti (Donaldson in Kymlicka, 2011).

Nekateri pravijo da živali nimajo pravic, ker niso altruistične, niso osebne, se ne zavedajo, ne načrtujejo prihodnosti, nimajo jezika niti kulture, ter da kdor nima dolžnosti, posledično nima pravic (Cotelo 2013, 16-37, v Zupan 2017).

Ljudje se zaradi udobja izogibajo spremembam in iščejo izgovore. Odgovor, zakaj se živali diskriminira, po navadi ni ravno utemeljen. Žal se mnogi ne zavedajo, da s svojim ignoriranjem sprejmejo odločitev, da bodo ostali nevedni (Tuttle 2013), kar je tudi edini način, da človeštvo zmore še naprej pustošiti čudovito stvarstvo, ki ga obdaja. Izgovori se včasih pojavijo tudi v taki obliki, da niso utemeljeni in funkcionirajo kot obrambni mehanizem. (Tuttle, 2013)

5. Kako se vegani odzovejo na okolico

5.1 Odziv na dominantno kulturo

Ko sem v anketi zastavila vprašanje, kje so posamezniki izvedeli za veganstvo, je bil najbolj popularen odgovor preko spleta. Kot že omenjeno so glavni razlogi za odločitev za veganski način življenja bolj etično ravnanje, varstvo okolja in zdravje. Želijo, da bi tudi drugi zaznali brezčutnost v zahodni družbi in poskušajo ljudem odpreti oči, da ni normalno, če si brezčuten. (Kirn, 2004 v Zupan, 2017).

Ker je dominantna družba vsejeda, se vegani pogosto znajdejo v neprijetnih situacijah. Kot že omenjeno, so vegani deležni diskriminacij, stereotipov, etiketiranja in drugo, hkrati pa se zaradi etičnih načel lahko pričnejo krhati tudi družinski in prijateljski odnosi. Anonimni na Facebook skupini Vegani, vegetarijanci in presnojedci pravi, da ga tudi doma kot na delovnem mestu obravnavajo kot vesoljca in da so ob spremembi življenjskega stila ljudje iz ožjih krogov postali precej netolerantni, kljub temu, da je poskušal to svojo lastnost zadržati

zase. Da ne bi bili posamezniki napačno razumljeni ali diskriminirani, morajo vegani pogosto previdno izbirati besede, da ne bi užalile čustva vsejedih. Primer za to je, da uporabijo termin »rastlinska prehrana« kot pa »veganska«, saj je ta pojem etiketiran in se okolica ob tem zgraža (Lacey, 2016 v Zupan, 2017).

Po drugi strani pa veganstva ne dojemajo vsi kot nekaj slabega. Posamezniki, ki se odločijo za polnovredno, vegansko prehrano, lahko predstavljajo tudi zgled za zdravo življenje in tako druge ljudi motivirajo za podoben življenjski stil. Najboljši občutek, ki ga lahko od tega odnesejo, je zadovoljstvo. Težko jim je živeti v svetu, kjer je normalno, da se dela škoda drugim in onim. Ko se posamezniki za veganstvo odločijo, postanejo bolj čustveno inteligentni in jim ni vseeno za druga živa bitja (Tuttle, 2013).

Pri spremembah, ki jih veganstvo povzroča tudi na trgu, je treba omeniti, da je o tej temi vedno več ozavešanja in da se vedno več ljudi odloča za to (Zupan, 2017).

5.2 Intervju

Za pomoč pri seminarski nalogi sem intervjuvala aktivistko, veganko in feministko Anjo Radaljac, ki je doštudirala na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani ter aktivistko, veganko in članico Slovenskega veganskega društva Dašo Keber. Obe sta mi prijazno odgovorili na nekaj vprašanj in komentirali nekaj argumentov, ki sem jih povzemala v nalogi.

1. Kako ste se prvič seznanili z veganstvom? Kako ste se odzvali? Zakaj?

Anja:

Z veganstvom sem se prvič srečala v obdobju osnovne šole, preko sorodnice. Veganstvo mi je bilo predstavljeno v kontekstu new age duhovnih praks in sicer kot tip »očiščevalne« prehrane. Vprašanj pravic živali, etike živali, politične vloge veganstva sorodnica ni naslavljala. Moj odziv je bil, četudi sem bila tedaj vegetarijanka, precej negativen oziroma odklonilen, saj mi kontekst, v katerega je sorodnica postavila veganstvo nikakor ni bil blizu (in mi še vedno ni). Do časa študija mi je veganstvo tako predstavljalo predvsem čudaštvo, do neke mere – predvsem zaradi značaja omenjene sorodnice – pa sem ga povezovala tudi z izbirčnostjo in neokusno, drago hrano. Na študiju sem se z veganstvom najprej srečala preko kolega vegana, s katerim pa debate o veganstvu žal nikoli nisva zares odprla. Ključni premik sem naredila nekoliko kasneje (februarja 2015), ko mi je sestra zgrožena povedala, da v mlečni industriji teličke jemljejo od mater in jih nato vzrejajo za zakol, v jajčni industriji pa piščančke žive meljejo. Ta dva ključna podatka sta spodbudila, da sem začela – najprej na spletni strani Slovenskega veganskega društva – brati o veganstvu in se zanj nato tudi kar čez

noč odločila. Ključno je bilo, da sem pripoznala, da je izkoriščanje čutečih bitij, ne glede na obliko izkoriščanja, neetično in nepravilno ter da gre pri veganstvu dejansko prav za to – za nasprotovanje nepravilnemu družbenemu sistemu, torej za družbeno-politično vprašanje.

Daša:

Žal se niti ne spomnim kako in kdaj sem prvič slišala za veganstvo, me je pa k veganstvu najbolj približal ogled dokumentarca Earthlings (Zemljani). Od majhnega sem imela najraje živali, kljub temu, da sem jih jedla in s časom sem se vedno bolj nagibala najprej k vegetarjanstvu in kasneje k veganstvu.

2. Kako je okolica sprejela vaš nov življenjski slog? Kakšni so bili odzivi družine, prijateljev in ostalih?

Anja:

Družina je odločitev sprejela z nekaj negodovanja: mama se je spraševala, kaj nam – za veganstvo smo se hkrati odločile_i sestra, moj partner in jaz sama – sploh kuha. Ker nismo več bivali_i doma, to sicer ni bila večja težava. Postopoma, skozi številne pogovore ter spodbudo k ogledu filma Zemljani (film je dostopen na spletni strani www.zemljani.si) se je začela k rastlinski prehrani obračati vsa družina. Mama je postala veganka, oče ovo-vegetarijanec (občasno uživa jajca), babici pa vegetarijanki. S kolegicami_i sem imela precej (tudi razgretih) debat, nekaj se jih je odločilo za vegetarijanstvo, nekaj tudi za veganstvo. Na tem mestu naj poudarim, da je v medosebnih odnosih izjemno pomembno, da ohranjamo umirjen ton ter da znamo svoje mnenje podpreti s trdnimi argumenti. Na ta način lahko veliko dosežemo – statistika iz tujih držav kaže, da se največ oseb odloči za veganstvo ravno zaradi pogovorov z bližnjimi. Sicer se zasebno ne gibam med osebami, ki bi bile kakorkoli nestrpne do tega vprašanja samega po sebi, mi je pa postalo sčasoma precej težko tvoriti odnose z osebami, ki niso veganke_i, saj vidim veganstvo kot moralno osnovo vsakogar. Podobno kot pri osebah, s katerimi stopam v odnose ne toleriram rasizma, seksizma, kvirfobije, nacionalizma in drugih oblik sovražnosti, tudi ne sprejemam specizma. To ne pomeni, da z nevegankami_i *sploh* nimam kolegijskih stikov, pomeni pa, da so mi takšni stiki lahko boleči in psihološko naporni. Večji odpor se sicer pojavlja v pol-javnem in javnem prostoru in tamkaj sem ga bila tudi sama deležna precej.

Daša:

Moja družina je to čisto v redu sprejela, moja draga mami je zelo kmalu za mano sprejela enako odločitev, tako da je tudi ona veganka. Ostali člani družine so to sprejeli, me podpirajo in mojo odločitev sprejemajo, se pa o veganstvu in pravicah živali žal nič kaj ne pogovarjamo. Prijatelji so mojo odločitev prav tako sprejeli, razumejo etično plat odločitve, žal pa se sami ne želijo odločiti za veganstvo.

3. **Kaj mislite, da je glavni razlog za diskriminacijo oseb, ki se odločijo za veganstvo? Kje menite, da najpogosteje prihaja do diskriminacije te skupine – predvsem v Sloveniji? Ste bili tudi sami kdaj deležni diskriminacije?**

Anja:

Pomembno je, da se zavedamo, da veganke_i nismo prvostopenjske žrtve karnizma (ideološkega prepričanja, da je uživanje živalskih produktov nujno, nasladno, normalno in naravno) in specizma (zatiranja na podlagi vrste), temveč da v to skupino sodijo nečloveške živali, ki jih naša vrsta masovno izkorišča in pobija; tako je pomembno, da se zavzemamo predvsem za *njihove* pravice, ne naše. A sicer drži: v primeru veganstva se veganke_i pogosto znajdejo/mo v vlogi drugostopenjske žrtve. Najpogosteje prihaja do verbalnega nasilja ter groženj na spletu, pod medijskimi objavami o veganstvu ter na socialnih omrežjih (npr. na Facebooku). Verbalnega nasilja, poniževanja ter groženj sem bila kot aktivistka deležna tudi sama – pogosto gre pri tem za zmerjanje in poniževanje (zlasti pogosto se pojavljajo žalitve intelekta in psihičnega zdravja), žal pa prihaja tudi do pripoznanja povezav med različnimi družbenimi boji, zlasti med veganstvom in feminizmom ter kvirom in tako so zelo pogoste grožnje s posilstvi, žal pa je vse več tudi groženj z umori, neredko se to pojavlja tudi v obliki težnje po obliki iztrebljenja veganske populacije (npr. pojavljajo se komentarji, ki terjajo vrnitev Hitlerja ter poboj vseh vegank_ov)¹. Seveda je o diskriminaciji mogoče govoriti tudi na širšem družbenem nivoju – npr. kljub temu, da je veganstvo v osnovi moralna pozicija, za vegansko populacijo ne obstaja institut ugovora vesti: tako npr. veganska populacija ne more uporabiti tega ugovora, kadar prihaja v situacije, ki zanjo niso ustrezne z vidika etike. Zastran vzrokov za sovražen in/ali odklonilen odnos do veganske populacije: veganstvo posega tako v javno, kot tudi zasebno sfero ter terja trenutni družbi precej nepredstavljuje temeljne spremembe ekonomije, gospodarstva, prehrane, navad, običajev ... uveljavitev načel etike živali, na kateri temelji veganstvo pomeni ogromno prestrukturiranja na družbeni ravni, pa tudi precej sprememb na zasebni ravni. Pomeni soočenje z nepravilnostjo trenutne družbene ureditve in težo zatiranja, ki ga izvajamo. Ljudi postavlja v položaj, ko morajo svoja lastna dejanja ovrednotiti kot neetična, kar lahko negativno vpliva na predstavo o sami_em sebi. Obenem pomeni veganstvo odpoved nekaterim privilegijem in vlogi nadrejenosti v odnosu do drugih bitij ter odpoved nekaterim jedem, ki so nam všeč. Ne gre za pozicijo, ki jo je prijetno ali lahko sprejeti – teža odnosa do drugih vrst je velika in občutki nemoči, krivde, nelagodja, tesnobe ... zaradi stanja v specistični družbi doletijo večino novih vegank_ov. Ljudje se tovrstnim soočenjem in občutkom raje izogibamo in ni nenaravno, da neveganska populacija do veganske čuti jezo, zamero ali vsaj nelagodje. Gre za velik in boleč idejni razkorak. Je pa vsekakor dejstvo, da so podobni razkoli, strahovi, bolečine in stiske ljudi v

zgodovini porodile številne oblike organiziranega nasilja in obstaja določena nevarnost, da bi do tega prišlo tudi v odnosu do veganske populacije, zlasti če se verbalnega nasilja, ki se že pojavlja, ne bo začelo jemati resno.

Daša:

Mislím, da ljudje ne marajo biti soočeni z resnico. S tem, da s svojimi odločitvami podpirajo nekaj tako groznega. Ko jim to poveš/pokažeš, se vklopi obrambni mehanizem. Na splošno pa ljudje nič kaj ne maramo velikih sprememb in ne maramo izstopati, želimo biti del skupine. Če si vegan, pa izstopaš in povprečja, si drugačen. Drugačni pa so zmeraj nekako nerazumljeni. Sama sem bila deležna veliko žaljivk, zbadljivk in kot verjetno vsak vegan, kdaj ostala brez kakšnega obroka. Mene žaljivke ne prizadanejo, me pa boli, ko se norčujejo iz živali in njihovega trpljenja, to res težko prenesem. Velikokrat pa v družbi ljudje sploh ne pomislijo na to, da je med njimi nekdo, ki ne je živali in njihovih izločkov in potem večkrat ostaneš brez. Tudi v restavraciji sem že doživela zavijanje z očmi in zavrnitev postrežbe vsaj kuhanega riža, saj drugega baje niso imeli.

4. **Ste tudi članica Slovenskega veganskega društva. Spremljam vas predvsem socialnem omrežju Facebook (Facebook stran Travožer). Katera aktivnost splošno populacijo najbolj pritegne k nadaljnemu informiranju o veganstvu?**

Anja:

Članica Slovenskega veganskega društva sem bolj na papirju. Več sem sodelovala z neodvisnimi aktivističnimi skupinami, zlasti so mi bile blizu akcije, ki so se pogosteje odvijale v lanskem letu, pri katerih je aktivistična skupina na ulici preko prenosnikov posredovala javnosti video material iz klavniških in vzrejnih obratov, aktivistke_i pa smo se pogovarjale_i z zainteresirano javnostjo (z osebami, ki so se ustavile ob videih in bile pripravljene sodelovati v pogovoru) in jih na umirjen način izobraževale_i o veganstvu in pravicah živali. Sicer izkušnje kažejo, da podobno kot na drugih področjih, da različne ljudi pritegnejo različne akcije/dejavnosti. Statistika iz tujine kot že omenjeno kaže, da imajo največ vpliva pogovori z bližnjimi osebami, sledijo ogledi filmov in predavanj na YouTubu (pogosto je omenjeno predavanje Garyja Yourofskyega, ki je dostopno tu: <https://www.youtube.com/watch?v=U5hGQDLprA8>) ter izobraževanje preko socialnih omrežij. Redkeje se navaja ulični aktivizem. Moje osebne izkušnje kažejo, da najbolje deluje poglobljen, pozoren in umirjen pogovor in izobraževanje oseb; tako so odzivi najboljši. Nikakor ni mogoče zaobiti izobraževanja: koncept specizma je šele v sedemdesetih osnoval filozof Richard D Ryder (populariziral ga je Peter Singer) in splošni populaciji je to zaradi prevladujočnosti specizma v družbi še vedno povsem tuj koncept. Tako je splošno populacijo potrebno seznaniti z etiko živali, specizmom, karnizmom in pojasniti povezave z drugimi oblikami zatiranja. Sicer pa je pomembno, da delujemo družbeno, ne samo na individualni

ravni: specizem je izrazito družbena, sistemska oblika zatiranja, ki jo podpirajo tudi javne institucije, ekonomski sistem (torej kapitalizem), politični sistem/postdemokracija, zakonodaja ... in tako je potrebno apelirati tudi na te širše družbene strukture, ne samo na posameznice_ke.

Daša:

Kadar le lahko, sodelujem z društvom, pomagam vsaj s kakšnim dizajnom ali grafičnimi elementi (sem grafična oblikovalka in tudi rišem), če se ne morem udeležiti akcij. Ljudje smo različni, težko bi rekla, da je le en pristop tisti pravi, vsak človek reagira drugače. Nekaterih se dotaknejo bolj direktne akcije kjer vidijo trpeče živali, nekatere zanima predvsem hrana in priprava okusnih jedi, spet nekoga drugega zanima vidik zdravja ali okolja, ali pa prijeten pogovor in deljenje osebnih izkušenj. Jaz mislim, da je nujno izpostaviti naš odnos do živali, vse ostalo je pa plus. Seveda je pomembno zdravje ljudi in naš planet, ampak osebno čutim, da dokler ne bomo spremenili odnosa do živali in narave, svet ne bo prijazen.

5. Če imate še kakšno misel, jo lahko delite tu:

Anja:

Rada bi poudarila, da so trenutno v slovenskem prostoru dobrodošle – pravzaprav nujno potrebne – vse izobraževalno in protisistemske naravnane oblike aktivizma, pri čemer pa je ključno, da aktivistke_i najprej pridobijo ustrezno znanje in zmožnost vpljudnega, umirjenega komuniciranja s publiko, ki jo naslavljajo. Pomembno je, da se zavedamo, da veganstvo ni tip prehrane ali življenjski slog, temveč je praksa, ki izhaja iz politične, etične in družbene države nasprotovanja nasilju nad vsemi čutečnimi, zavestnimi bitji. Pomembno torej je, da ob veganstvu ne govorimo o zdravju, duhovnosti, športu, ekologiji (če pri tem ne naslovimo tega, kako uničevanje habitatov vpliva na druge vrste), temveč o pravicah nečloveških živali in etiki živali (etika je pri tem mišljena kot filozofska disciplina in se nanaša na filozofske teorije in pristope). Pomembno je tudi nenehno imeti pred očmi, da veganke_i nismo in ne moremo biti v središču veganskega gibanja. Zavedati se moramo, da se druge vrste človeškemu odnosu, ujetništvu, agresiji, ubijanju ... tudi same upirajo: kričijo, se otepajo, bežijo, se izmikajo, zapadajo v depresijo in tesnobo itd., ljudje pa ta odpor spregledujemo. Veganke_i smo samo soborke_ci/zaveznice_ki v *njihovem* boju, ne pa njegove_i osrednje_i nosilke_i.

Daša:

Zdi se mi pomembno, da se znamo postaviti v kožo nekoga drugega, imeti empatijo. Če zmoremo čutiti ali vsaj poskušati razumeti kako nekdo čuti, smo težko neprijazni in kruti. Če

poslušamo svoje srce in pomislimo na to, kaj živali preživljajo zaradi nas ljudi, je jasno kaj je prav in kaj ni.

5. Analiza ankete

V empiričnem delu sem si pomagala z anketo. Želela sem pridobiti odgovore tako od veganov kot tudi od neveganov. Zanimal me je predvsem odnos do veganstva v Sloveniji, s čimer bi lahko ali pa tudi ne potrdila teoretični del naloge. Zbiranje podatkov je potekalo od 28.1.20, 19:30 do 27.2.20, 9:24.

Prvo vprašanje je bilo, kateri so najpogostejši predsodki o veganstvu. Tabela sem vključila v poglavje Stališča in odnos neveganov do veganov. Možnih je bilo več odgovorov. 189 ljudi trdi, če izključiš izdelke živalskega izvora, imaš lahko težave s krvjo in primanjkljaj železa (73 %). Tej sledi trditev, s katero se strinja 175 anketirancev, da so vegani zelo vsiljivi (68 %). 144 ljudi predvideva, da je tak življenjski slog drag (56 %). 114 jih meni, da so vegani čudni, njihove demonstracije pa nesmiselne (44 %). 93 jih meni, da je veganstvo sekta (36 %), 26 ljudi pa se strinja, da ogljikovi hidrati redijo (10 %).

Kje ste se prvič seznanili z veganstvom? (n = 259)

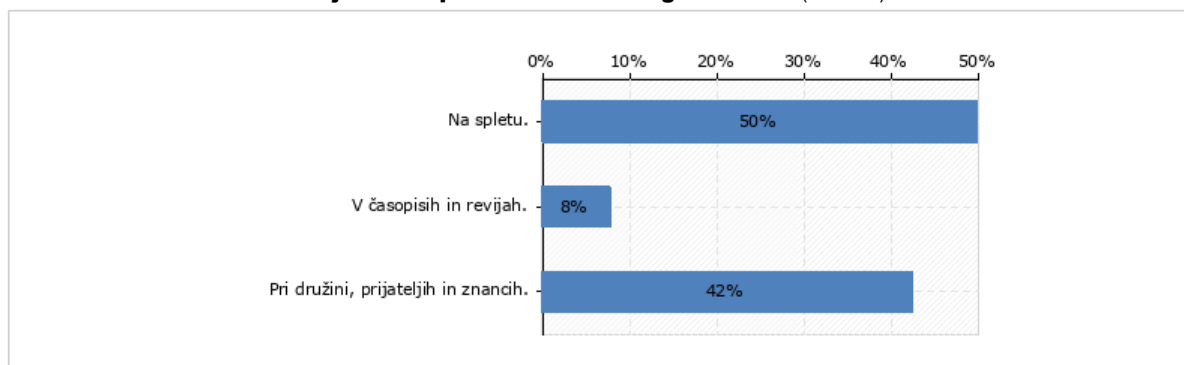

Tabela 2 - Spoznavanje z veganstvom

Kako približno ste se na to odzvali? (n = 260)

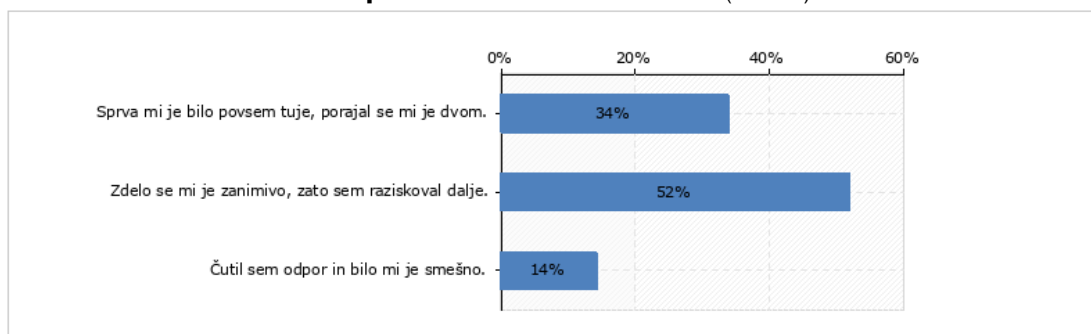

Tabela 3 - Odziv na veganstvo

Veganstvo kot oblika aktivizma v Sloveniji

Prvi dve vprašanji sta med seboj povezani. Zanimalo me je, kako in kje so ljudje prišli v stik z veganstvom. 129 ljudi se je z veganstvom seznanilo na spletu (50 %). 135 ljudi je veganstvo raziskovalo dalje, kar pa ne pomeni, da so vegani tudi postali (52 %). 110 se je z veganstvom seznanilo preko družine in prijateljev (42 %), 20 ljudi pa je bilo o tem informiranih s pomočjo revij ali časopisov (8 %). Pomembni sta tudi trditvi, da jih je 88 o veganstvu dvomilo (34 %), 37 ljudi je ideja veganstva odvrčala (14 %).

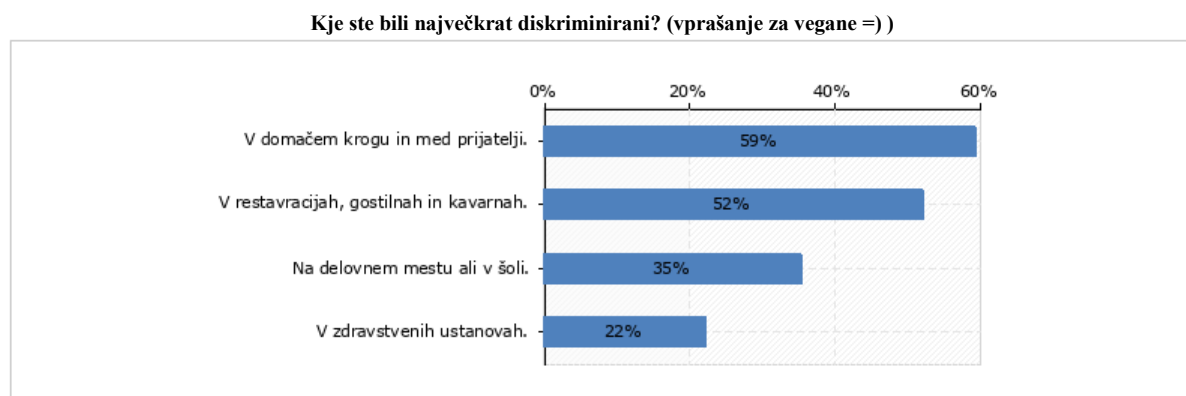

Tabela 4 - Diskriminacija veganov v različnih socialnih okoljih

Glede predsodkov sem graf vključila v sklop Odziv okolice. Možnih je bilo več odgovorov. 99 veganov je bilo diskriminiranih doma in med prijatelji (59 %), 87 v restavracijah (52 %), na delovnem mestu 59 (35 %), v zdravstvenih ustanovah pa 37 (22 %).

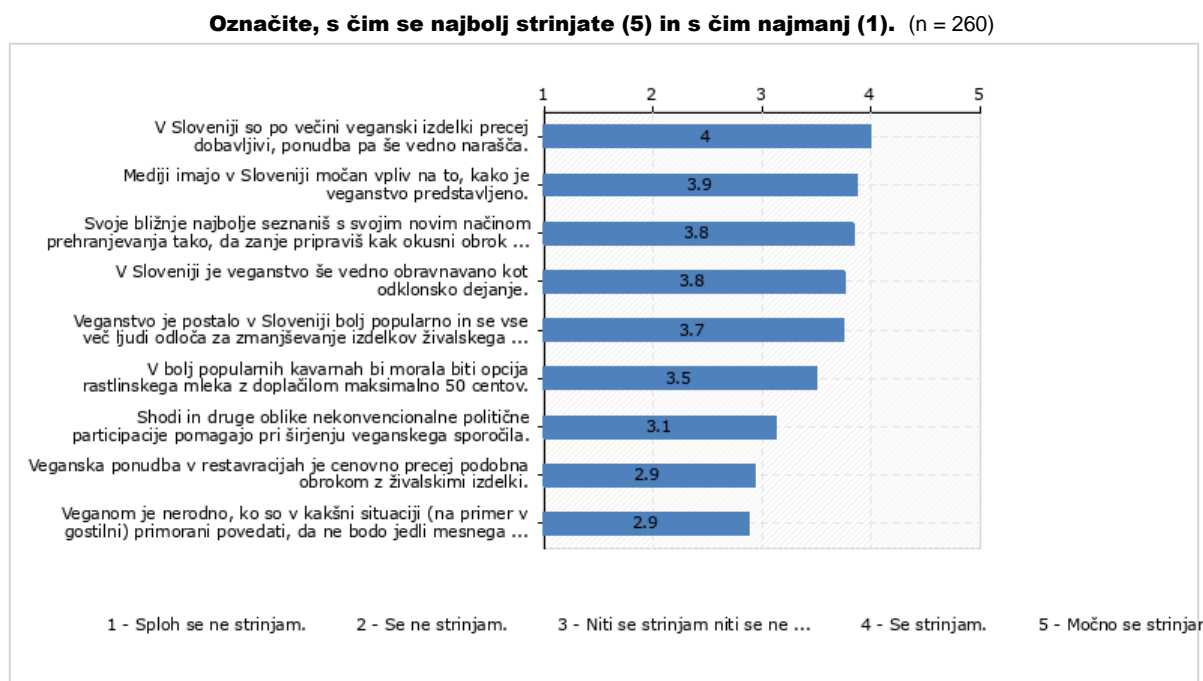

Tabela 5 – Trditve, strinjanje in nestrinjanje

Pri petem vprašanju sem navedla več trditev, anketiranci pa so označili, s katero trditvijo se najbolj strinjajo (5) in s katero najmanj (1).

Prva trditev pravi, da imajo mediji v Sloveniji močan vpliv na to, kako je veganstvo predstavljeno v javnosti. 7 ljudi se absolutno ni strinjalo (3 %), ni se strinjalo 20 ljudi (8 %), 43 se jih ni niti strinjalo niti ne strinjalo (17 %), 119 se jih je strinjalo (46 %), 71 pa se jih je absolutno strinjalo (27 %). Glasovalo je 260 posameznikov.

Druga trditev je bila o tem, da je v Sloveniji ponudba veganskih izdelkov v močnem porastu. Samo eden se povsem ni strinjal (0 %), 11 ljudi se ni strinjalo (4 %), 27 se jih ni niti strinjalo niti ne strinjalo (10 %), 168 se jih je strinjalo (65 %), 51 pa se jih je absolutno strinjalo (20 %). Glasovalo je 258 posameznikov.

Pri tretji trditvi sem anketirance spraševala o nuji, da bi v bolj popularnih kavarnah morala obstajati možnost izbire rastlinskega mleka. 25 ljudi se absolutno ni strinjalo (10 %), 35 ljudi se ni strinjalo (14 %), 41 se jih ni niti strinjalo niti ne strinjalo (16 %), 101 se jih je strinjalo (39 %), 57 pa se jih je absolutno strinjalo (22 %). Glasovalo je 259 posameznikov.

Kot četrto trditev navajam, da je v Sloveniji veganstvo kot življenjski slog postalo bolj popularno. 6 ljudi se absolutno ni strinjalo (2 %), 18 ljudi se ni strinjalo (7 %), 51 se jih ni niti strinjalo niti ne strinjalo (20 %), 144 se jih je strinjalo (56 %), 39 pa se jih je absolutno strinjalo (15 %). Glasovalo je 258 posameznikov.

Peta točka povzema trditev, da svoje bližnje najboljše seznaniš z veganstvom s pomočjo priprave veganskih obrokov. 8 ljudi se absolutno ni strinjalo (3 %), 21 ljudi se ni strinjalo (8 %), 44 se jih ni niti strinjalo niti ne strinjalo (17 %), 116 se jih je strinjalo (45 %), 68 pa se jih je absolutno strinjalo (26 %). Glasovalo je 257 posameznikov.

Pri šesti trditvi navajam, da je veganom v določeni situaciji, v kateri so primorani povedati, da česa ne jedo, nerodno. 43 ljudi se absolutno ni strinjalo (17 %), 70 ljudi se ni strinjalo (27 %), 49 se jih ni niti strinjalo niti ne strinjalo (19 %), 67 se jih je strinjalo (26 %), 29 pa se jih je absolutno strinjalo (11 %). Glasovalo je 258 posameznikov.

Kot sedmo trditev navajam, da je veganska ponudba v restavracijah cenovno primerljiva mesnim obrokom. 18 ljudi se absolutno ni strinjalo (7 %), 77 ljudi se ni strinjalo (30 %), 81 se jih ni niti strinjalo niti ne strinjalo (31 %), 71 se jih je strinjalo (27 %), 12 pa se jih je absolutno strinjalo (5 %).

Kot osmo navajam trditev, da shodi kot oblika nekonvencionalne politične participacije pomagajo pri širjenju veganskega sporočila. 25 ljudi se absolutno ni strinjalo (10 %), 45 ljudi se ni strinjalo (18 %), 84 se jih ni niti strinjalo niti ne strinjalo (33 %), 78 se jih je strinjalo (30 %), 25 pa se jih je absolutno strinjalo (10 %). Glasovalo je 257 posameznikov.

Zadnja trditev pa je o tem, da je veganstvo v Sloveniji še vedno obravnavano kot odklonsko dejanje. Štirje se sploh niso strinjali (2 %), 24 ljudi se ni strinjalo (9 %), 54 se jih ni niti strinjalo niti ne strinjalo (21 %), 126 se jih je strinjalo (49 %), 50 pa se jih je absolutno strinjalo (19 %). Glasovalo je 258 posameznikov.

Če bi se že odločili za veganstvo ali zmanjšanje živalskih izdelkov in če ste se že, kaj je za vas glavna motivacija za tak življenjski slog? (n = 253)

Možnih je več odgovorov

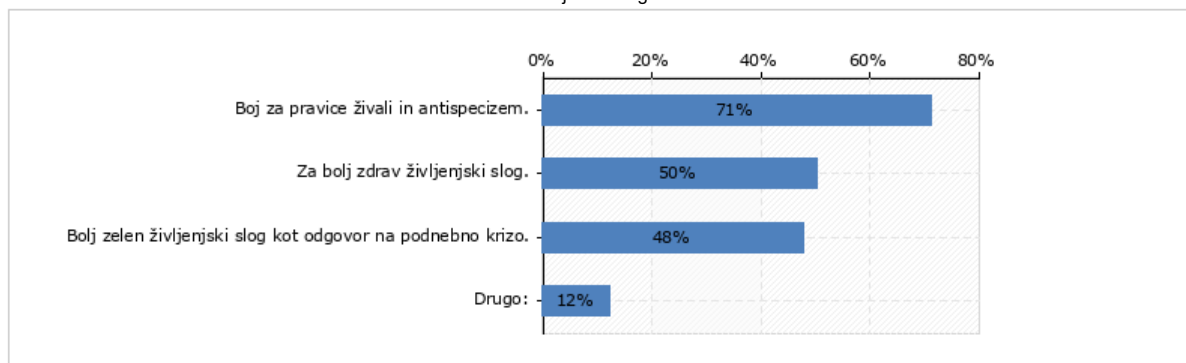

Tabela 6 - Motivacija ali odvrnitev od veganstva

Anketo sem zaključila z vprašanjem, kateri so glavni razlogi za veganstvo. Možnih je bilo več odgovorov. Pustila sem tudi prsto mesto za razloge, ki so jih anketiranci lahko navedli sami. Odgovori so bili različni, saj so bili anketiranci tako vegani kot nevegani. 180 anketirancev meni, da je najpomembnejše vodilo boj za pravice živali (71 %), pod to spada tudi, da »več živalic ostane živih« in »sočutje«. Drugi razlog, za katerega bi se odločilo 127 ljudi, je bolj zdrav življenjski slog (50 %), tretji razlog za 121 ljudi pa bolj zeleni odtis kot odgovor na podnebno krizo (48 %). V prilogi 3 bom dodala vse dodatne odgovore. 31 ljudi je napisalo svoje razloge za in tudi proti (12 %).

6. Zaključek in potrditev hipotez

Cilj naloge je bil, da ugotovimo, kako slovenska javnost gleda na veganstvo.

Na podlagi intervjujev in ankete lahko potrdim prvo hipotezo, da so vegani v Sloveniji po starosti pretežno mladi, največ oseb pa je informacije pridobilo na spletu. To je pričakovano, saj preko medijev lahko pridemo do različnih informacij, te pa se hitro širijo in dosežejo večjo publiko. Na spletu je o veganstvu na voljo veliko informacij, dokumentarnih filmov, diplomskih nalog in drugih virov. Tudi sama sem si največ pomagala s spletom, prav tako pa sem bila prvič seznanjena z veganstvom preko spletnega portala Youtube. Pri spletnih virih je treba biti kritičen, saj ima vsak pravico izražati svoje mnenje in včasih pride do širjenja napačnih informacij.

Treba se je sprijazniti in soočiti z medijsko kulturo in se posvetiti medijski vzgoji. Ta naj omogoči medijsko pismenost, torej se moremo naučiti vrednotiti informacije, ki jih prejmemo na spletu. Naučiti se moramo spoznati, kaj nam sporočajo in kako ustvarjajo svoje podobe (Počkar, 2018).

Ena izmed vodilnih hipotez v nalogi je bila tudi, če so vegani v Sloveniji res videti kot odklonska skupina in če so res diskriminirani. Anja v intervjuju pravi, da je tudi sama sprva do veganstva imela odklonilen odnos. Ugotavljam, da so še vedno obravnavani kot odkloniski posamezniki, na to pa vpliva več faktorjev. Dominantna kultura je mesojeda in ima vzorce prehranjevanja zakoreninjene v zgodovino, zato lahko posameznik ob prvem stiku z veganstvu o tem dvomi. Pri tem pa je prisotna tudi stigma, stereotipiziranje in druge oblike diskriminacije.

Na podlagi odgovorov Daše in Anje pa lahko sklepamo, da so aktivisti še vedno razumljeni kot vsiljivi, četudi gre za dobrobit živali. Potrjujem zadnjo hipotezo, da jih slovenska javnost še vedno slabo sprejme. Glavni razlog za to so mediji. Mediji s svojim poročanjem posameznike zlahka prepričajo v drugo stran. Ko sem se pogovarjala z nekaterimi vegani, so tudi sami priznali, da ne želijo preveč izpostavljati dejstva, kako živijo, saj nočejo biti diskriminirani. Pri aktivistih pa je drugače. Kot skupina pritiska izvajajo akcije, ki ozaveščajo ljudi o pravicah živali, kar je pogosto napačno razumljeno.

Živimo v karnistični družbi (Joy, 2013 v Gaber, 2017), zato ljudje še vedno v večini vegane ne sprejemajo povsem normalno, temveč so dojeti kot odkloniski posamezniki.

Zaključujem z osebnim mnenjem, da je glavni razlog za diskriminacijo to, da vsejedci agresivno reagirajo zaradi slabe vesti. Lahko bi rekli, da se nočejo soočiti z realno sliko, kako se dejansko ravna z živalmi. Redkost je, da so posamezniki seznanjeni z veganstvom že v otroštvu, zato je bil vsak vegan na neki točki primoran zavreči stare navade in posvojiti nove. Tako vegani ne jedo živalskih izdelkov, jih tudi ne kupujejo, se ne oblačijo v oblačila, ki so živalskega izvora in podobno. Če imajo prav vsejedci ali vegani, bomo izvedeli v prihodnosti. Dejstvo je, da je težko razumeti posameznika, ki ima drugačne prehranske navade kot drugi iz dominantne kulture, čeprav želi povzročiti čim manj škode. Treba je poudariti, da bi se moralo vsem živim bitjem zagotoviti pravice do nedotakljivosti, svobode in do zaščite pred katerokoli bolečino.

7. Viri, literatura in priloge

Bevčič, A. 2019. Aktivisti za pravice živali vdrli na šišensko kmetijo. Prevezeto dne 24.12.2019 s spletne strani: <https://www.rtv slo.si/okolje/novice/aktivisti-za-pravice-zivali-vdrli-na-sisensko-kmetijo/509996> .

Gaber, T. 2017. Diskriminacija veganov v različnih socialnih okoljih. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Karnizem. Wikipedija, prosta enciklopedija. 2.1.2017. Prevezeto 15.1.2020 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Karnizem#cite_note-11 .

Melanie Joy. Wikipedija, prosta enciklopedija. 13.9.2016. Prevezeto 6.1.2020 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Melanie_Joy .

Nemec, M. 2017. Veganstvo na Slovenskem: Avtoetnografski vpogled v življenje veganke. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Piazza, J. 2015. Rationalizing meat consumption. Prevezeto 6.1.2020 s spletne strani: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0195666315001518#bib0170>

Počkar, M., Andolšek, S., Popit, T., Barle Lakota, A. 2018. Uvod v sociologijo: Učbenik za sociologijo v gimnazijskem izobraževanju. Ljubljana: DZS.

Počkar, M., Tavčar Kranjc, M. 2011. Sociologija: Učbenik za sociologijo v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja. Ljubljana: DZS.

The vegan society: Statistics. 2019. Prevezeto 6.1.2020 s spletne strani: <https://www.vegansociety.com/news/media/statistics> .

Tuttle, W. M. 2013. Hrana za mir: prehrana za duhovno zdravje in družbeno harmonijo. Tržič: Avora.

V.B. 2013. Starši za leto in osem mesecev v zapor zaradi smrti otroka. Prevezeto dne 30.12.2019 s spletne strani: <https://www.rtv slo.si/crna-kronika/starsi-za-leto-in-osem-mesecev-v-zapor-zaradi-smrti-otroka/319778> .

Zakaj ljubimo pse, jemo prašiče in nosimo krave. Wikipedija, prosta enciklopedija. 2.1.2017. Prevezeto 15.1.2020 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Zakaj_ljubimo_pse,_jemo_pra%C5%A1i%C4%8De_in_nosimo_krave#cite_ref-Joy03_3-0.

Zupan, U. 2017. Vpliv veganstva na vsakdanje življenje posameznika_ ce v sodobni družbi. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Priloga 1 – vprašanja za intervju

Kandidatkama sem poslala vprašanja za intervju preko maila. Daša mi je odgovorila 4. februarja 2020, Anja pa 31. januarja 2020.

1. Kako ste se prvič seznanili z veganstvom? Kako ste se odzvali? Zakaj?
2. Kako je okolica sprejela vaš nov življenjski slog? Kakšni so bili odzivi družine, prijateljev in ostalih?
3. Kaj mislite, da je glavni razlog za diskriminacijo oseb, ki se odločijo za veganstvo? Kje menite, da najpogosteje prihaja do diskriminacije te skupine – predvsem v Sloveniji? Ste bili tudi sami kdaj deležni diskriminacije?
4. Ste tudi članica Slovenskega veganskega društva. Spremljam vas predvsem socialnem omrežju Facebook. Katera aktivnost splošno populacijo najbolj pritegne k nadaljnjemu informiranju o veganstvu?
5. Če imate še kakšno misel, jo lahko delite tu.

Priloga 2 – anketa

Anketo sem opravljala na spletnem portalu 1ka.si. V prilogi na naslednji strani so vprašanja z analizo. Aktivirala sem jo 28.1.2020, deaktivirala pa 27.2.2020.

ANALIZA - Sumarnik

Q1	Kje ste se prvič seznanili z veganstvom?				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	1 (Na spletu.)	129	50%	50%	50%
	2 (V časopisih in revijah.)	20	8%	8%	58%
	3 (Pri družini, prijateljih in znancih.)	110	42%	42%	100%
Veljavni	Skupaj	259	100%	100%	

Povprečje	1.9	Std. Odklon	1.0
-----------	-----	-------------	-----

Q2	Kako približno ste se na to odzvali?				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	1 (Sprva mi je bilo povsem tuje, porajal se mi je dvom.)	88	34%	34%	34%
	2 (Zdelo se mi je zanimivo, zato sem raziskoval dalje.)	135	52%	52%	86%
	3 (Čutil sem odpor in bilo mi je smešno.)	37	14%	14%	100%
Veljavni	Skupaj	260	100%	100%	

Povprečje	1.8	Std. Odklon	0.7
-----------	-----	-------------	-----

Q3	Kaj menite, da so najpogostejši predsodki glede veganstva in vegetarijanstva?							
	Podvprašanja	Enote					Navedbe	
		Frekvence	Veljavni	% - Veljavni	Ustrezni	% - Ustrezni	Frekvence	%
Q3a	Če izključiš živalske izdelke, imaš lahko težave s krvjo in primankljaj železa.	189	258	73%	260	73%	189	26%
Q3b	Ogljikovi hidrati redijo.	26	258	10%	260	10%	26	4%
Q3c	Vegani so hipiji in čudni, njihovi protesti so nesmiselni.	114	258	44%	260	44%	114	15%
Q3d	Veganstvo je sekta.	93	258	36%	260	36%	93	13%
Q3e	Vegani so zelo vsiljivi.	175	258	68%	260	67%	175	24%
Q3f	Veganski način življenja je drag in dostopen samo premožnejšim.	144	258	56%	260	55%	144	19%
	SKUPAJ		258		260		741	100%

Priloga 3 – dodatni odgovori

Odgovori	Frekvenca
vsi razlogi so nesmiselni	
sočutje	
ker mi ne zapaše več toliko meso.	
za zivali	
ne bi se odločil za veganstvo	
sem vegetarijanka izključno zaradi tega, ker sta mi okus in tekstura mesa slaba	
biti bolj empatična oseba	
narava, anti kapitalizem	
vegani nimajo za burek	
odločitev za več ljubezni do sebe in drugih prebivalcev planeta. za čistejšo zavest in telo. manj trpljenja in več veselja. za dobro karmo.	
odpor do masovne trgovine z mesom.	
zdravje	
ljudje nismo mesojedi, kar priča že naš prebavni trakt in anatomija. neuživanje mesa in sožitje z živalmi je terapevtsko in zvišuje moralne sposobnosti.	
nikoli se ne bi odločila za veganstvo.	
vsak lahko jé, kar hoče... tudi meso v ekoloski reži je lahko zdravo :)	
sprva zdravstveni razlogi nato pa še in prepričanja-trpljenje živali, neugoden vpliv na okolje	
neupravičljivost in nelogičnost alternative.	
nič	
okus mesnih izdelkov mi ni bil vsev.	
empatija do vsega živega	
ne bi se za to odločil	
več zivalic ostane živih	
nobene potrebe ni, da so živali mučene in usmrčene a hrana se meče v smeti ker je pretečen rok uporabe, ker ni pravilno hranjena, ker je je preveč,...	
nikoli	
ne maram okus mesa, zato ga ne jem	
bilo mi je v izziv poizkusiti	
kdo je vegan si je sam kriv	
se ne bom odloču!	
alergija na meso	